

Триньова Яна Олегівна,
провідний науковий співробітник
Міжвідомчого науково-дослідного центру
при Раді національної безпеки і оборони
України, кандидат юридичних наук,
доцент, адвокат

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ МЕТОДОМ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Анотація. Наводиться механізм протидії злочинності в сфері новітніх репродуктивних технологій. Визначено дитермінанти цього виду злочинності. Окреслено основні проблеми в цій сфері та запропоновано їх вирішення.

Ключові слова. протидія злочинності, репродуктивні технології, сурогатне материнство.

Summary. The mechanism of counteracting crime in the sphere of the latest reproductive technologies is presented. Determinants of this type of crime. The main problems in this area are describe and their solution is proposed.

Keywords: crime prevention, reproductive technologies, surrogate motherhood.

Поняття «протидія злочинності» законом не визначено, отже дозволяє науковцям інтерпретувати його на свій лад.

Тож протидія злочинності, на мою думку, включає в себе два основні етапи: запобігання та реагування. На етапі запобігання відбувається недопущення вчинення суспільно небезпечних діянь. Загальними суб'єктами протидії на цьому етапі виступають соціальні інститути (школа, трудові колективи, громадськість), зокрема їх представники, які мають через виховання моральних навичок, сформувати у підлітка уявлення про «добро» та «зло»; виробити певні етичні норми поведінки, і в ідеальній перспективі – зростити імунітет у особи до вчинення протиправних посягань.

Спеціальними суб'єктами запобігання є профільні інститути, основним завданням яких є охорона прав громадян через виконання ними функцій прямо покладених на них державою для досягнення цієї мети. Йдеться про органи правопорядку: органи Національної поліції, органи прокуратури, службу безпеки України, кримінально-виконавчу службу тощо. Функція запобігання для цих органів працює через попередження та виявлення суспільно небезпечних діянь, проведенень відкритих лекцій перед громадськістю, метою яких є доведення до відома громадян про правові наслідки вчиненого кримінального правопорушення; формування стійкого уявлення про невідворотність реагування держави на кожний факт вчинення особою суспільно небезпечного посягання.

Другий етап протидії злочинності пов'язаний вже із реагуванням держави, за допомогою застосування, передбачених Кримінальним кодексом України, заходів кримінально-правового характеру, до особи, яка вчинила діяння, що містить ознаки складу кримінального правопорушення. Цей етап починається із пред'явлення особи, яка підозрюється у вчиненні діяння, яке містить ознаки кримінального правопорушення, повідомлення про підозру та закінчується перетерпіванням цією особою правових наслідків, пов'язаних із набуттям чинності рішення суду у кримінальному провадженні щодо цієї особи.

Означені два етапи тісно між собою пов'язані. Вони знаходяться у зворотній пропорційному зв'язку: чим ефективнішою є робота на першому етапі, тим менш необхідним є застосування другого етапу.

Протидія цьому виду злочинності має організовуватись за двома означеними напрямками, акцентуючи зусилля саме на етапі запобігання.

Визначаючи методи, форми протидії «класичним» видам злочинності, труднощі майже не виникають, адже цьому аспекту присвячено безліч наукових праць. Проте одночасно із модернізацією органів правопорядку у їх протидії злочинності, остання теж набуває оновлених форм. Однією з таких форм є злочинність у сфері використання новітніх біотехнологій, до яких відносяться репродуктивні технології і зокрема їх окремий метод – метод сурогатного материнства (далі – СМ).

По своїй суті СМ як метод лікування безпліддя можна віднести до так званого небезпечного знання. Це знання стало наслідком застосування на практиці результатів науково-технічного прогресу (зокрема можливості запліднення *in-vitro*, створення дитини від трьох батьків) в сфері репродуктивних технологій. Однак в даному випадку медична галузь, випередивши правову галузь, соціально-етичне обґрунтування цих результатів наукового прогресу – створила проблему, яку наразі намагається вирішити суспільство.

Цей вид злочинності обумовлений недосконалістю так званого позитивного законодавства (цивільного, сімейного), в якому інститут СМ, досі достатньо чітко не прописаний, через що і виникає можливість уникати відповідальності, використовуючи законодавчі пробіли.

Ще однією детермінантою цього модерного виду злочинності виявилась неготовність органів правопорядку до протидії їй. Неготовність проявляється через брак у працівників органів правопорядку знань у сфері нового небезпечного знання – новітніх репродуктивних технологій, та тонкощів їх правового забезпечення (втому числі використання зацікавленими особами законодавчих пробілів в цій сфері). Натомість на іншій стороні є сотні досвідчених, обізнаних в законодавчих неточностях та пробілах адвокатів, які вміло використовують недосконалість чинного законодавства.

До соціальних наслідків злочинності у сфері СМ можна віднести: 1) ослаблення українських жінок дитородного віку;

- 2) зниження фертильності через зловживання процедурою донатиї власних яйцеклітин з комерційною метою; 3) підвищення ризику онкологічних захворювань у жінок, які зловживають донатиєю ооцитів;
- 4) ослаблення загального генофонду нації, внаслідок вивозу українських немовлят, за кордон, і як наслідок виродження нації;
- 5) поповнення будинків дитини так званим браком цих угод.

Всі наведені наслідки наявні та віддалені є загрозою національній безпеці України, адже за Конституцією, життя людини – є найвищою соціальною цінністю. За відсутністю людини, її якісного життя, держава не відбувається або зникає. На фоні зменшення народжуваності та міграції українців за межі держави, є серйозна загроза асиміляції української нації.

Тож протидія злочинності в сфері СМ є завданням забезпечення державної та національної безпеки, стратегічним і тактичним завданням уряду України, звісно якщо є бажання зберегти український генофонд.

Станом на сьогодні в Україні за фактом вчинення злочинів в сфері використання новітніх репродуктивних технологій, зокрема методом СМ, зареєстровано в ЄСПР 44 судових рішення на стадії досудового розслідування (в основному у відношенні одного суб'єкта – товариства з обмеженою відповідальністю, яке надає послуги у цій сфері, хоча кримінальні провадження були порушені і у відношенні ще двох подібних за профілем діяльності господарських товариств). В основному це ухвали суддів про тимчасовий доступ до речей та документів, обшук та ввімку. Тільки в одному кримінальному провадженні було прийнято рішення по суті справи – винесено обвинувальний вирок суду від 17.05.2011, який набрав законної сили, у справі № 1-131/11, щодо незаконного переправлення громадянином Франції двох своїх народжених за допомогою методу сурогатного материнства дітей через митний кордон України (ч. 2 ст. 332 КК України).

Попередню кваліфікацію множинності злочинних діянь у сфері СМ можна прослідкувати на прикладі кримінального провадження, зареєстрованого в ЄРДР за № 42016101100000224 від 19.07.2016. В межах цього кримінального провадження встановлено вчинення діянь, які можуть містити ознаки злочинів передбачених ч. 1, 3 ст. 149, ч. 2, 3 ст. 190, ч. 3 ст. 209, ч. 2 ст. 28, ч. 3 ст. 212, ч. 1 ст. 366 КК України. При цьому первинна кваліфікація була лише за фактом вчинення злочину передбаченого ч.1 ст.149 КК України. Однак за 2 роки (з 2016 по 2018) проведення слідства в цьому провадженні, було виявлено і інші діяння, що можуть містити ознаки злочинів, передбачених КК України.

Така сукупність злочинів у сфері СМ може вважатись зразковою, оскільки охоплює майже всі можливі пов'язані протиправні діяння в цій сфері. Не відображено в цій формулі лише кваліфікація діяння за ознаками злочину, передбаченого ст. 369 КК України, хоча про наявність ознак складу цього злочину у діяннях особи йшлося в

описовій частині процесуальних документів у зазначеному провадженні.

Наведена кваліфікація, на мою думку, є вірною, та чи встоїть вона в суді – невідомо. Тільки після набрання законної сили обвинувальних вироків судів у цих справах можна буде коригувати застосування законодавства щодо кваліфікації вчинених діянь.

Однак вже сьогодні абсолютно впевнено можна заявити про необхідність організації заходів з підвищення кваліфікації в сфері проблем правового забезпечення застосування новітніх репродуктивних технологій для працівників органів правопорядку, зокрема органів Національної поліції.

Топчій Віталій Васильович,

прокурор відділу прокуратури Київської області, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ТА ЗАПОБІГАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ПІРАТСТВУ У СФЕРІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ

Незважаючи на те, що питання боротьби зі злочинами в сфері інтелектуальної власності в тій чи іншій мірі включені в міжнародно-правове регулювання (в тому числі в Конвенції ООН проти транснаціональної злочинності), стан такого регулювання не можна вважати цілком задовільним.

Режим прийнятих конвенцій у боротьбі з різними видами транснаціональних злочинів виявився надмірно ліберальним і позбавленим надійного механізму кримінального переслідування членів злочинних співтовариств.

Найбільшою мірою цей недолік відчувається в державах зі слабкою економікою і правовою системою. Скромні економічні можливості таких держав в поєднанні з глибокою корумпованістю їх владних структур визначають зацікавленість світової спільноти в наданні їм спеціалізованої допомоги в цій сфері боротьби з організованою злочинністю і корупцією.

Рішення даної проблеми вимагає внесення ряду змін і доповнень до Конвенції ООН проти організованої транснаціональної злочинності. Транснаціональна злочинність в її організованих формах – вкрай небезпечне антисоціальне явище, яке підживляє політичні, економічні, моральні і духовні підвалини держави. Це явище якісно іншого порядку, ніж традиційна загальнокримінальна групова злочинність. Вона особливо небезпечна своєю загрозою не тільки правам і законним інтересам окремих громадян, але і тим, що має властивість проникати в державні структури, в тому числі в правоохоронні органи, громадські інститути, погрожуючи таким чином безпеці держави в цілому [1; 2].

Вторгаючись в економіку, міжнародні відносини і політику, організована злочинність нав'язує суспільству свої уявлення про